

EDUKÁCIA – PENIAZE MAJÚ BYŤ KRYTÉ ZLATOM, DIPLOMY ZNALOSŤAMI

Štefan Kassay, Marián Ambrozy*

Abstrakt

Daný text pojednáva o diskrepancii medzi rastúcim dopytom priemyslu po kvalitných znalostných pracovníkoch a čoraz menšou schopnosťou školstva túto potrebu naplniť. Autori sa usilujú zamyslieť aj nad možnosťami alternatív k oficiálnemu školstvu v zmysle vzdelávania dorastu samotnými podnikmi. Rovnako sa venujú vybraným aspektom aplikovateľnosti vedomostí v praxi, čo demonštrujú na príklade Podnikateľskej univerzity. Rovnako sme sa zamerali na otázku pomeru generalizácie a špecializácie pomeru všeobecného a špecializovaného vzdelania v kurikulumoch. Takisto uvažujeme aj o využiteľnosti nových získaných poznatkov. Zaoberáme sa aj vzťahom medzi zamestnanosťou, kvalitou života, udržateľným rozvojom a pokrokom vedy. Okrem ekonomických, sociologických a enviromentálnych argumentov sa pokúšame argumentovať aj filozoficky. Upozorňujeme na nezlučiteľnosť rastu zamestnanosti a vedeckého pokroku a kladieme si otázku, či je našou prioritou udržanie a zvyšovanie zamestnanosti, alebo životnej úrovne. Východisko vidíme v zmene prístupu k prioritám z hľadiska vzdelávania a vybraných aspektov ekonomiky.

Kľúčové slová: vzdelávanie, univerzita, podnikanie, kredencializmus, prax, zamestnanosť.

JEL: A 20, A 22, A 23

---

* Štefan KASSAY, I. D. C. Holding, Mesačná 1, 917 61 Trnava; Marián AMBROZY, Vysoká škola medzinárodného podnikania ISM Slovakia v Prešove, Duchnovičovo námestie 1, 080 01, Prešov, e-mail: ambrozy.marian@gmail.com

Úvod

Nehlásame, že škola či veda nie sú potrebné! Presne naopak! Hlavne, ak sa dosiahne spoločný ťah vzdelávania, vedy a praktickej realizácie vyskúmaného. Nemá zmysel roky sa venovať výskumu, obhajovať dizertácie a získavať tituly, ak také úsilie neprinesie iné iba osobnú prestíž. Ide predsa o spoločenský prospech, nie o deklarovanie vzdelanosti populácie. Ľartpourártizmus je možný v umení a iba v umení, vo vzdelávaní by znamenal slepú cestu, najmä v prípade, ak by šlo o formálne vzdelávanie bez ohľadu na jeho výšku. Ekonomika sa zveľaďuje predajnými výkonmi. Tzn., že spoločnosť musí vytvárať „predajné produkty“. Produktmi vedy by mali byť aplikovateľné vynálezy, konkrétne riešenia využiteľné v produkčnej praxi. Podnikatelia potrebujú znalosti. Nie teoretizovanie, ale niečo konkrétne, aby ich podniky prežili a prerazili novými produktmi na svetových trhoch. Jestvuje veľa prípadov, kde človek, ktorý absolvoval učňovskú školu, prichádza za inžiniermi vo fabrike s úžasnými nápadmi. Dajú sa dohromady a „v skrátenom konaní“ vznikajú nové produkty. Rozhoduje nie diplom, ale znalosť toho, čo je práve potrebné. Prax potrebuje mozgy, ktoré sa zahryznú do konkrétneho problému. A nemusia na to vypisovať žiadne štúdie. Experimentovanie v podniku a zapojenie sa do tvorivých iniciatív považujeme za najsilnejší nástroj podnietenia inovácií. Z hľadiska využitia vedeckých poznatkov už len skutočnosť, že vlastníci podniku alebo manažéri majú dlhoročné kontakty so špičkovými vedeckými pracovníkmi, je často zdrojom netradičných nápadov. Aj vlastné skúsenosti nás vedú k presvedčeniu, že podniky by si mali zriaďovať svoje vedeckovýskumné pracoviská, ktoré si v konečnom dôsledku na seba zarobia. Ideálna situácia je, ak sa spriahnu podnety podnikateľov s inšpiráciami vedcov, hoci aj celkom neformálne, z vlastného záujmu. Neostrosť hraníc medzi podnikateľskou a vedeckou činnosťou v zmysle prepájania vedeckých a podnikateľských aktivít v horizonte blízkej budúcnosti je cesta, ktorá vedie nielen k pružnejším inováciám z hľadiska cesty od autora k výrobe, ale rieši aj mnohokrát pertraktovaný problém finančnej poddimenzovanosti vedy, z ktorého sa pomaly stáva klišé, nezaujímavé už ako samotná téma.

1. Účel vzdelania

„Učíme sa preto, aby sme zvládali svoju profesiu, aby sme sa zdokonalili a vedeli sa v živote orientovať. Táto samozrejmosť, ako sa ukazuje, má však vážne trhliny. Stráca sa aj logika konania, keď namiesto reálnych hodnôt sa uspokojíme so symbolickými znakmi. Poniectori si myslia, že to hlavné je dosiahnuť diplom. A tak enormne rastie počet vydávaných a vlastnených diplomov, certifikátov a iných dokumentov potvrdzujúcich, že ten či onen absolvoval takú, či onakú školu, školenie, kurz. Mohlo by sa zdať, že toto novodobé zberateľstvo by mohlo byť pre život a danú profesiu aj užitočné“ (Kassay, 2014). Kredencializmus, t. j. úsilie získať rôzne diplomy a tituly bez ohľadu na reálne znalosti a kompetencie sa stáva neduhom, podporeným zlým systémom financovania školstva v situácii nepriaznivej demografickej krivky pre prognózu blízkeho nárastu počtov študentov.

Nie každý túži za vysokoškolským diplomom. Mnohí občania sú spokojní aj s maturitou alebo výučným listom. Ich túžba vedieť viac sa nezakladá na potrebe chodiť do školy a učiť sa, čo je im predpísané osnovami. Skôr naopak. Po inštitúcii nazývanej škola uprednostnia každodenne prístupnú „neškolu“. Neustále sa „túlajú“ po obchodoch s knihami, utrácajú za ne viac ako by sa čakalo, rajtujú po internete a neustále hľadajú všetko, čo sami považujú za hodnotné. Objavujeme tak ľudí, ktorí absolvovali aj viaceré školy a nevedia si nájsť zamestnanie a na druhej strane ľudí, ktorí absolvovali „neškoly“, a ktorých znalosti sú až prekvapujúce a rastú z nich odborníci – špecialisti. Možno ani sami nevedia, ako systematicky vstrebávajú informácie, ktoré považujú za dôležité. Pomaly odzvoní aj dávny názor starých rodičov, a dnešných rodičov, obsiahnutým vo vete: „Uč sa, dieťa moje, aby si nemusel tvrdo pracovať“! To už neplatí! Mnohí inžinieri a magistri sú predavačmi, mnohí „zarezávajú“, hoci aj ako robotníci na pásovej výrobe. Na druhej strane podniky hľadajú ľudí, ktorí vedia, ktorí rozumejú určitej konkrétnej práci. Pomaly sa „neškola“ stáva uznávanou „školou života“. Je preda logické, že zamestnávateľ potrebuje v prvom rade človeka, ktorý vie potrebné, nie človeka, ktorý namiesto vedenia samotného deklaruje dokumenty vedenia. Popri pracoviskách, v ktorých je *conditio sine qua non* absolvovanie predpísaného vzdelávania, rastie stále počet pracovísk, kde sú prioritou znalosti, nie počet diplomov a stupne vzdelania. Je to tak najmä v priemysle a výrobnjej sfére, opak je žiaľ mnohokrát prítomný tam, kde sú

takéto „kritériá“ v skutočnosti nežiaduce, napríklad v oblasti elementárneho, základného, ale i stredného školstva, často nevynímajúc ani vysokoškolské inštitúcie.

Daná negácia predstavy nutného spojenia ťažkej práce a nevzdelanosti je minulosťou aj z dôvodu nutnosti neustáleho sebavzdelávania a prítomnosti náročného pracovného programu, ak sa chce človek udržať medzi špičkovými znalosťnými pracovníkmi a naplňať úlohy väčšinou náročného zamestnania vzdelaného človeka. Alienácia ťažkej a namáhavej práce v spojitosti so statusom vzdelania je tak dnes len trápny anachronizmom. Jeden z najvýznamnejších slovenských chemikov Anton Blažej navyše pregnantne vyjadril prácu ako životnú potrebu než nevítané bremeno alebo obyčajnú nutnosť slovami: „Vždy som si obľúbil to, čo robiť musím a nielen to, čo by som chcel. Ak prestáva existovať rozdiel medzi prácou a zábavou, prácou a osobným záujmom, vtedy sa život stáva radosťou a má zmysel.“

2. Inovácie, reformy, alebo prestavba od základu?

2.1 Nové vzniká slimačím tempom

Pri týchto úvahách musíme pripomenúť logiku prieniku nového na úkor minulého – najmä ak život ukazuje, že revitalizácia školstva vzhľadom na jeho masovosť a masový sklz vývoja obsahu vývoja oproti skutočným potrebám priemyslu je nenapraviteľný, pretože proces nápravy sprevádzaný inerciou je do času trvania dlhší, ako vytvorenie nového systému založeného na súčasnej znalosti popredných odborníkov z praxe a na skutočných akútnych potrebách z celoštátneho hľadiska. „V praxi vysokoškolských učiteľov sa nie zriedka stretávame s neochotou študentov sa niečo naučiť. Častým argumentom zo strany študentov je otázka: „Ako toto v praxi využijem?“. Prednášajúci alebo cvičiaci sú postavení do situácie obhajcov predmetu – potrebnej teórie a jej obsahu“ (Liptáková a Kol'vecková, 2015). Uvedme príklad nežiaduceho kontrastu z vysokého školstva: úbytok fyzikálnych matérií najmä na úkor modernej fyziky na technických vysokých školách ostro kontrastuje s všadeprítomnými nanotechnológiami v najrôznejších segmentoch priemyslu (Luby a Lubyová, 2014). „Tradičná škola je uzavretá, čo sa prejavuje produkovaním paralelných poznatkov vedľa poznatkov reálneho života, ktoré sú ťažko využiteľné v praxi“ (Krupová, 2009). Nebudeme opakovať početné výroky mnohých znalcov

súčasnej situácie, ani časté memento hroziaceho krachu. Priekopníkom prevratného riešenia v našich podmienkach je profesor Košturiak a ním iniciovaná Podnikateľská univerzita.

„Mnohí inžinieri, aj absolventi s červeným diplomom, hoci majú trvalé zamestnanie, študujú na podnikateľskej univerzite, ktorá im žiadny titul nemôže dať, ale kde jadrom učenia je životná skúsenosť a riešenie skutočných potrieb na konkrétnom pracovisku. Taká univerzita sama podniká a vťahuje do podnikania aj svojich študentov. Platí totiž, že najlepšie riešenia sú implementované riešenia, vychádzajúce zo samého zmyslu podnikania. Ide hlavne o zodpovedné podnikanie, pritom vysoko výkonné. Podľa vzoru podnikateľskej univerzity je možné zladit' záujmy podnikov i študentov a tejto špecifickej univerzity, kde sa nadobúdajú nie všeobecné, ale konkrétne a v danom čase s príslušnou perspektívou potrebné a využiteľné znalosti“ (Kassay, 1999).

2.2 Tradícia a modernosť sa nevyklučujú

Systém vzdelávania pred 20 rokmi a dnes je v mnohom podobný, ale obsahovo značne odlišný. Je pravda, že štúdium technických disciplín bolo nesmierne náročné, vyžadovalo si absolútne sústredenie sa na štúdium a hlboký ponor do danej problematiky. Štúdium bolo späté s laboratórnymi prácami, s obsluhou výkonnej techniky, praxou vo výrobných podnikoch a ďalším smerovaním štúdia pomocou konzultantov a lektorov. Diplomové práce boli zamerané na riešenie konkrétnych problémov. Tento vecný prístup považujeme za správny, naopak je nepochopiteľná občasná deprivácia niektorých potrebných teoretických disciplín na dnešných technických vysokých školách. Prepojenie tradície technického vysokého školstva, ktoré sa pozitívne zapísalo do dejín školstva už za vedenia Jura Hronca, zakladateľa slovenského technického školstva vôbec, s nutnosťou stúpania náročnosti na technicky vzdelaného pracovníka – absolventa dnešnej vysokej školy technickej by malo byť úplne prirodzené.

2.3 Nové je pre spiatocníkov poburujúce

Mnohí tvrdia, že školstvo je nereformovateľné. Súhlasíme s týmto názorom, ale iba do tej miery, ak sa na vec pozeráme očami minulosti, včítane reformátorov školstva z politického prostredia. Aby školy vychovávali nositeľov potrebných znalostí, musia sa zladzovať potreby a možnosti. Ak vychádzame z existujúceho ľudského potenciálu v školskom systéme, ten sa nedokáže regenerovať v krátkom čase. Doba získavania nových znalostí, skúseností a ich zavedenia do výučby je dlhšia, ako kritický čas ohrozujúci existenciu podnikov a spoločnosti. Zmena musí byť neodkladná, revolučná. Jednoducho povedané, ak všetko stroskotá, štátne riadenie školstva prejde do kompetencií tých, ktorých tento vývoj ohrozuje. Podniky si zriadia svoje školy, vychovávajú si svojich profesorov a nebudú sa zdržiavať neperspektívnou spoluprácou s terajším stavom. Niet času na pestovanie náhrad, ktoré treba učiť, a financovať, aby mohli učiť, to čo podnik naučí lepšie a rýchlejšie a lacnejšie. Podnikové univerzity sa stanú samozrejmosťou. Vízia tohto vývoja môže úplne eliminovať kredencializmus, stav nedôvery voči jestvujúcim kamenným univerzitám už v dejinách poznáme, spomeňme na Leibniza, ktorý nepovažoval zamestnanie na univerzite za lukratívne, ale naopak za obmedzujúce jeho tvorivého génia.

Úsilie o nápravu terajšieho systému je zbytočné. Môže sa vystriedať ďalších päť ministrov, nepomôže to. Iba zahubia sami seba, podrobia sa neľudskej kritike a nadstavia chrbát na bičovanie za skutky, ktoré nespáchali osobne, hoci zväčša sami tento, dnes už nevýkonný a hlavne vo vzťahu ku skutočným potrebám nefunkčný systém, pestovali. Jeho nefunkčnosť vznikla postupne „nabaľovaním“ obsahu výučby nie na základe spoločenských potrieb, ale na základe okruhu znalostí, či špecializácie jednotlivých účastníkov vzdelávacieho procesu. Abnormalita nastala výučbou a presadzovaním predmetov výučby do študijných programov podľa toho, aká bola štruktúra odborníkov na jednotlivých edukačných pracoviskách. Postupne sa plnili záujmy škôl a nie záujmy tých, ktorí absolventov mohli zaradiť do pracovného procesu. Školy sa stali sebaúžitkovými a plnili vlastné záujmy, vytyčovali vlastné kritériá. Za hlavný úžitok považovali plnenie plánu počtu absolventov vo vzťahu k získanému finančnému krytiu zo strany ministerstiev. K tomu pribudli plány počtu doktorandov a všelijaké iné plány na prospech škôl samých, bez ohľadu na potreby

podnikov a inštitúcií. Prirodzený systém vied je takmer úplne ignorovaný, pre tvorcov kurikula je jeho sledovanie aspoň v približnom zmysle neznámym vodidlom, miesto izomorfie systému vied, spoločenských potrieb a kurikula väčšiny vzdelávacích programov nastupuje nezmyselná disharmónia v podobe jedinej vodiacej línie – vzdelanostného potenciálu odborníkov škôl, tvorcov kurikula a v neposlednom rade aj rôzneho nedovoleného lobizmu. Škola nemôže dlhodobo fungovať, ak sa cieľ nachádza v nej samej.

3. Náplň vzdelania

3.1 Vzdelávanie nemôže byť všade rovnaké

Nemožno ani mechanicky odkopírovať rozličné systémy. Už aj preto, že každá krajina má svoje osobitosti, iné zázemie, iné podmienky a napokon inú úroveň potenciálnych užívateľov. Radi by sme totiž vyvrátili jeden veľký omyl, ktorý sa neustále opakuje na rôznych fórach v tlači, i vo vystúpeniach a diskusiách pedagógov, tzn. že by mal byť jednotný systém vzdelávania, ten najlepší z najlepších. Pripomína to vyvážanie rôznych politických alebo náboženských modelov pomocou toho, čo F. Bacon nazýva idol divadla, t. j. pomocou autority, nezáleží na tom či prirodzenej, alebo vynútenej. Dejiny nás poučili, že takýto vývoz ideí nebol stále vhodný (odhliadnuc od faktov, či sa jednalo o vývoz socializmu, kresťanstva alebo demokracie). Treba si uvedomiť, čo je dané pre jednu krajinu, nemusí byť tým najlepším riešením pre inú krajinu. Už Montesquieu hovoril, že rozličné zákony štátov by mali byť aplikované a kreované podľa geografických špecifik (Montesquieu, 1989). Rovnako vzdelávací systém nemôže byť univerzálny a jeden pre celú planétu. Geopolitické súvislosti a špecifiká nutne zasahujú v jednotlivých krajinách aj do sféry vzdelávania. Považujeme za dôležité rozlíšiť, čo by malo byť spoločné, európske a čo by malo vo výučne ostať národným. Je zvláštne, ako hlboko je v ľuďoch zakotvený predpoklad, že pre život je najlepšie dosiahnuť čo najvyššie vzdelanie.

3.2 Generalizácia či špecializácia?

Dnes sa často propaguje špecializácia, čo spôsobuje niekedy, že skupiny špecializovaných odborníkov hovoria rôznymi jazykmi a nikto z nich nedokáže vidieť celok. Často absentuje holistické uchopenie. Ak prepájame svet vedy so svetom podnikania, napríklad i vytvorením gigantickej pentalógie prvého z dvojice autorov *Podnik a podnikanie*, kde integrujeme viaceré disciplíny, môžeme si kľásť nasledovné otázky: ako je možné vnímať budúcnosť vzdelania – vrátíme sa znovu od špecialistov k polyhistorom, alebo budeme potrebovať systémových integrátorov, ktorí budú prepájať úzko zameraných špecialistov? Zjednodušenie povedené – špecialista vie všetko o ničom a generalista nič o všetkom. Pravda je taká, že treba nájsť mieru integrácie a prepojenia všeobecných poznatkov a špecifických nových potrieb. Aj špecialista sa musí prepájať s prostredím, rovnako ako generalista musí vnikať hlbšie do detailov, ktoré súvisia s jeho povoláním. Aj humanisticky vzdelaný človek by mal vedieť niektoré technické oblasti, podobne ako technici by mali študovať spoločenské, prírodné zákony a základy spoločenskej komunikácie. Treba zásadne zmeniť pohľad na systém vzdelávania a osobnostného rozvoja. Túžba po diplome sa musí zmeniť na túžbu po znalostiach, ktoré človek využije vo svojom povolaní a živote. Od formálneho vzdelávania sa prejde k neformálnemu, kde sa budú ľudia učiť tak, aby obstáli v živote, nie aby vedeli memorovať a prezentovať naučené informácie.

V dobách života Leibniza a Bela ešte bolo možné byť vedcom – univerzalistom, ktorý vedecky pracoval vo všetkých odboroch. Tento ideál konkretizovaný Platónom v Ústave, načrtnutý systémom vedenia u Aristotela bolo možné naplniť do 18. storočia. Francúzska *Encyklopédia*, vydaná koncom 18. storočia obsahovala 28 zväzkov, pokúšajúc sa tak zahrnúť všetko vtedajšie vedenie vedy a filozofie. Hegel je ešte reprezentantom síce nie už univerzálneho vedca, ktorý zároveň pracuje vo všetkých odboroch, ale určite univerzálneho vzdelanca, orientujúceho sa vo všetkých súčasných vedných odboroch. Hegel umiera r. 1831, vedec ako univerzálny vzdelanec sa mohol vyskytovať ešte tak dve desaťročia po jeho úmrtí. Potom nastáva radikálne zvyšovanie počtu poznatkov. „Kvantitatívny nárast objemu vedenia nevyhnutne vedie k faktickej nemožnosti zvládnuť ho jedinou myslou – ešte približne v I. polovici 19. storočia to bolo možné“ (Mihina, 2014). Dnes by to zjavne

nezvládol ani team o stovke ľudí. Za menej než 10 rokov sa poznatky zdvojnásobujú, údaje každú minútu pribudne dvojnásobok nových informácií.

Veda a disciplíny vedenia vytvárajú určité celky, na druhej strane po Gödelovi nemožno budovať úplne konzistentný konglomerát vied, napr. v matematike stroskotal – plne si uvedomujúc zásluhnú prácu bourbakistov – ambiciózny Hilbertov program. V disciplínach vedenia jestvujú určité integračné útvary, ako uvádza filozof Ján Bodnár, príbuzné vedy vytvárajú integračné útvary v dvojitých a trojitých väzbách (Bodnár, 2005). Tie určite jedným človekom obsiahnuť nemožno. Drucker, klasik teoretického manažmentu hovorí o znalostnom pracovníkovi ako o vzdelancovi, ktorý vedám rozumie. Nesmie ísť o nejakú povrchnú zvedavosť, tú odsudzuje už Wittgenstein ako hanebnosť. Druckerovo rozumenie vedám treba spresniť, uviesť na pravú mieru. Vedám je potrebné rozumieť, ale je potrebné ovládať do hlbšej miery často dva, tri vedné odbory, aby mohlo dôjsť k hĺbkovému interdisciplinárnemu ponoru. Ten musí byť hlbší než je len rozumenie vedám. Aspoň v zmysle vyššie naznačených vzájomných väzieb vied je žiaduce absolvovať aj hlbší interdisciplinárny ponor v zmysle príbuzných odborov resp. v horizonte širšieho obzoru činnosti – so zachovaním rozumenia ostatným vedám. Pozitívnych príkladov jestvuje mnoho – uveďme aspoň niektoré: unikátne založenie matematickej teórie informácie diplomovou prácou mladého kandidáta inžinierskeho titulu Shannona, revolučné použitie matic ako súčasť matematického kalkulu na exaktné zachytenie kvantovomechanických údajov, či prvé prakticky využité získavanie kyseliny hylauronovej z kohútích hrebeňov A. Blažejom a jej následné využitie v kozmetickom priemysle.

Pred prehnanou špecializáciou dvíha varovný prst aj známy filozof Heidegger. Už v období po *Kehre*, keď jeho dielo malo viac prorocké než filozofické črty udivuje utrafenou kritickou charakteristikou vedeckého a vzdelávacieho systému. Text *Die Zeit des Weltbildes* anticipuje niektoré javy s minimálne polstoročným predstihom. Varuje pred prevádzkovým charakterom vedy a miznutím učenca v prospech výskumného pracovníka so všetkými negatívnymi dôsledkami – determináciu vedeckej publikačnej činnosti silnými ekonomickými skupinami a straty potreby ovládať základy ostatných vied – ostatne riešenie v tomto zmysle sa pokúša nájsť i Drucker, jeho koncepcia znalostného pracovníka musí byť doplnená. Možný negativizmus v podobe absencie holistického ponímania reality a sebamensej

možnosti interdisciplinárneho a vnútrodisciplinárneho prepájania si Heidegger uvedomoval už v roku 1938 a rozhodne ide o ukážkovo vydarený pokus o triezvy futurologický rozbor stavu vedy, poznávania a vzdelávania s impaktom minimálne pre zvyšok dvadsiateho storočia. Porozumenie vedám nestačí, je potrebné aj byť nositeľom kultúry a všeobecného vzdelania v prírode a v konečnom dôsledku tak nepatriť technike, ale nie prírode.

Ako teda v zmysle dialektiky všeobecného a špecializovaného vzdelávania sklbiť ich nutnú jednotu? Je potrebné prepojiť vhodnú mieru všeobecného a zvláštneho, hľadať vhodný pomer integrácie pri vzdelaných pracovníkoch s porozumením vedám, medzi špecialistami, ktorí by mali mať navyše i hĺbkový ponor v integračnom útvare vedenia, v ktorom pracujú. Znalostný pracovník - syntetik by nemal byť odtrhnutý od detailov, naopak analyticky pracujúci vedec napriek úzkemu poľu svojej práce nesmie zabúdať na impostačné zoskupenie súvislostí roviny, na ktorej sa pohybuje a na celkový holistický rámec, v ktorom uskutočňuje vlastné bádanie. V každom prípade musí ísť o vzdelaného človeka – nositeľa hodnôt kultúry – nie iba o znalostného pracovníka.

Formalizmus vo vzdelávaní môže byť prekonaný aj inovatívnymi didaktickými metódami. Sám je považovaný za jeden z hlavných nedostatkov vzdelávania. Vzdelávanie vyhýbajúce sa Scylle fragmentarizácie i Charybde úplnej generalizácie poznania má eliminovať i neuh formalizmu. Formalizmus je možné odstrániť pomocou pretraktovania hĺbkového prístupu študenta, pomocou uchopenia interných štruktúrálnych súvislostí, vzťahov k vyššiemu celku a systému ako aj invariantností, či naopak výnimky, ktorá je podstatou javu či faktu, ktorý si študent má osvojiť. Potrebné je prepojenie od izolovaného k univerzálnemu modelu pomocou abstrakčného zdvihu, ako upozorňuje Hejný a Kuřina (Hejný a Kuřina, 2009). K tomuto účelu môžu napomôcť po didaktickej stránke niektoré rozpracované a využívané pedagogické teórie, ako napr. bádateľsky orientované vyučovanie, konštruktivistický prístup, Vysoko efektívne učenie Kowalik a Olsen a niektoré iné prístupy. Ako konštatuje Matlovič: „Ďalším ohrozením univerzít je byrokratizácia. Prejavuje sa štandardizáciou postupov, zavádzaním rozličných informačných a kontrolných systémov, ktorých úlohou je údajne zjednodušiť a uľahčiť zber a spracovanie dát o jednotlivých procesoch“ (Matlovič, 2014). Autori v tomto dávajú citovanému teoretikovi úplne za pravdu.

Je teda potrebné prepojiť v správnej forme a miere vzťah medzi zvláštnym a všeobecným v poznatkoch, analytickými a syntetickými metódami vedeckého prístupu, ale aj bojovať proti formalizmu vo vzdelávaní, pretože ho robí fakticky zbytočným.

3. 3 Učiť sa, ale nie všetko

Trojnásobnú potrebu učenia sa, ako je známe, vyzdvihol aj Lenin, urobil to v článku *Spiaťočnícky smer v ruskej sociálnej demokracii* z roku 1899, ale do takéhoto všeobecného vágneho odporúčania je potrebné vnieť poriadok. Učiť sa treba nie všetko, ale to, čo človek pri svojej práci potrebuje a čím by sa mal zaoberať v budúcnosti. Prirodzene, všetko musí ísť v zmysle symbiózy všeobecného i špecializovaného, no najmä neformálneho vzdelania. Za potrebné považujeme spojiť teóriu s praxou. V podnikaní je potrebné mať znalosti týkajúce sa podnikania. To súvisí hlavne s riadením, a profesionálne zdatným manažmentom. Súčasný školský systém sa podobá kanibalizmu, pretože nároky na jeho udržanie požierajú spoločenské možnosti. Nepomôže mu žiadna reforma. Najmä nie taká, v ktorej sa nedoukovia s politickou mocou dopúšťajú na školstve hazardných experimentov s ďalekosiahlymi negatívnymi následkami (Ambrozy, 2009). Súčasný systém školstva vedie ku krachu, nepomôžu mu žiadne sponzoringy, žiadna spoluúčasť podnikateľskej sféry. Potreby predovšetkým priemyslu sú také naliehavé, že bude nútený prebrať prípravu nových odborníkov do vlastného systému pripravovať ich s takým obsahom výučby, ktorý zodpovedá skutočným potrebám. Prioritou nebude diplom, ale spôsobilosť vykonávať práce, ktoré sú obsahom produkcie príslušného podniku alebo inštitúcie.

4. Nestačí iba teoretizovať, ale treba konať!

Podľa oficiálneho zdroja z roku 2013 sa na 118 fakultách v Slovenskej republike prijímacím skúškam podrobilo 94 399 uchádzačov o štúdium, prijatých bolo 58 308 a zapísaných bolo 38 086 študentov. Nevieme, koľko ich štúdium aj skončilo. Keď sme sa pozreli na zoznam rektorov, podľa daného prameňa je ich spolu 38, teda máme aj 38 vysokých škôl a univerzít. Nepodarilo sa nám zistiť presný počet fakúlt

riadenia alebo fakúlt manažmentu. Odhadujeme, že taká fakulta alebo fakulta s kombináciou manažmentu a napr. ekonomiky alebo informatiky je takmer na každej univerzite. Ide teda približne o 38 fakúlt, na ktorých študuje riadenie, či manažment odhadom podľa už spomenutého zdroja okolo 35 tisíc študentov. Kladieme si otázku. Kto učí 35 tisíc študentov riadiť inštitúcie, či podniky, aby boli pripravení pre prax v podnikoch, v ktorých budú pracovať? Ak rátame, že na 20 študentov by mal pripadať jeden docent alebo profesor, potom by ich malo byť 1 750. Je to reálne? Máme 1 750 docentov a profesorov, ktorí sú vysoko erudovaní, počas svojho aktívneho života aspoň 10 rokov riadili nejakú inštitúciu alebo podnik a sú schopní aj s ohľadom na plynúci čas a rast nových znalostí v oblasti progresívneho riadenia v globálnom rámci učiť mladých adeptov tak zodpovedne, ako je tomu napr. pri výučbe herca alebo chirurga? Lenže na chybu chirurga môže zomrieť jeden človek. Na chybu podnikateľa, či manažéra na vrcholovej úrovni podniku môže nastať totálny krach, obrazne povedané prichádzajú o život stovky až tisícky zamestnancov a ich rodiny.

O symbióze vedy a praxe sa hovorí veľmi často... . Skutočná symbióza vedy a praxe nastane až v situácii, keď sa dodrží zásada vykonávať rozhodnutia na mieste očakávaní. „Všetko sa dá“, ak je človek zaniatený, ak mu o niečo ide. Uznávame náročnú vedeckú prácu našich vedcov aj to, že v ústavoch vedeckých inštitúcií a na univerzitách vznikli tisícky patentov. Ale je to iba začiatok. Nikto z nich nebude mať ošoh, ak ich vedecké diela či patenty sa stávajú inventárom knižníc. Ako upozorňuje aj Mihina, už známy fyzik Kapica pripomenul, že sa vydáva priveľa publikácií, odhliadnuc od ich kvality. Konečný výstup každej obhájenej štúdie, výskumnej úlohy alebo dizertácie by mal byť štartom pre uskutočnenie cieľov, ktoré autor vo svojej teórii vytyčuje. Často žiaľ nielenže impakt štúdie nie je využitý ďalej, ale dokonca nie je ani známy iným vedcom, ktorí danú úlohu riešia, a tak sa obdobné závery získajú ešte raz, hoci už raz boli výsledkom skúmania. Táto zbytočná bifurkácia príliš často vedie k výsledkom, založeným ad acta, hoci by mohli byť aplikované.

5. Zamestnanosť = vedecký pokrok = udržateľný rozvoj?

5.1 Podnikanie je aj zamestnanosť

Ako hovorí ekonóm Andrášik, „mnohí ekonómovia skúmajú svoje mentálne produkty, ako keby to boli časti hospodárstva v objektívnej realite a niektorí z nich sa tvária, že ich výsledky platia pre celú objektívnu realitu“ (Andrášik, 2014). V súlade s týmto tvrdením sa pokúsime falzifikovať nepravdivý mýtus prepojenia medzi nárastom životnej úrovne a pracovných miest. Môže štát zvyšovať zamestnanosť? Robia to predsa podnikatelia a štát iba vyberá od nich peniaze na daniach a prerozdeľuje ich. Aj podnikanie sa však bude musieť dostať do súladu s prírodou a svetom okolo nás. Snaha o nekonečný rast nás môže zničiť. Aby pračlovek prežil zabil zvieru a kým mal čo jesť, tak nepotreboval zvyšovať produktivitu zabíjania zvierat. Dnes, vzdelaní a civilizovaní ľudia, zabíjame zvieratá navyše, ničíme pôdu a robíme veľa neúčinných a škodlivých vecí. Chceme mať prácu alebo chceme dobre žiť? Zvyšovaním produktivity však paradoxne pripravujeme ľudí o prácu. Ide nám teda o kvalitný život a šťastie ľudí, alebo o prácu, v ktorej sme človeka degradovali na ozubené koleso v stroji, ktorý sa točí stále rýchlejšie? Keď budeme mať autonómne a automatizované systémy na reprodukciu vecí, načo nám budú ľudia? Zisk a zvyšovanie produktivity dnes nemôžu byť hlavnými kritériami rozvoja podniku. Musíme vidieť a riešiť nerovnováhu vo svete, ničenie prírody a degradáciu človeka na pracovný prostriedok, ktorý si síce za odvedenú prácu môže kúpiť viac vecí, ale má menej skutočnej radosti a šťastia.

Už z hľadiska fyziky nemôžeme hovoriť o neustále sa znižujúcej entropii v systéme, ktorý potrebuje neustály nárast energie. Rozdiel v zmene výšky pridávanej energie nemôže byť konštantný, energiu nemožno zvyšovať do nekonečna, logicky to síce možné je, ale empirická skúsenosť z fyziky nám ukazuje nemožnosť takýchto predstáv. Napríklad rozpínanie vesmíru sa zrýchľuje, ale aj rýchlosť je vo fyzike ohraničená špeciálnou teóriou relativity. Nárast rýchlosti a tým i dodávanej energie nemôže byť stále sa zvyšujúci, platí to už v jednoduchej fyzikálnej sústave, o čo viac to platí v omnoho zložitejšej sústave, akou je podnik z hľadiska mikroekonómie, alebo dokonca v hospodárskej politike štátu. Je jasné, že „v uzavretom systéme limitovaných prírodných zdrojov nie je kvantitatívny ekonomický rast trvalo možný“ (Blažej, 2011). Napokon, ani miestami používaný pojem *trvalo udržateľný rozvoj*, označovaný dokonca skratkou TUR nie je presným prekladom anglosaského termínu *sustainable development*. Preto je možné hovoriť

iba o ideáli udržateľného rozvoja, aj to len za dodržania kvality života pre všetkých včítane zachovania fungujúceho ekosystému.

Vzťah spotreby a poklesu kvality života v celoplanetárnom meradle nie je konzekvenciou, v momentálnom čase, úrovni a celkovom ekologickom povedomí a ekologickej situácii sa jedná o vylučovaciu disjunkciu. S udržateľným rozvojom nemôže byť spojené podľa Blažejza množstvo nežiaducich javov ako je znižovanie úrovne zdravotného stavu obyvateľstva, enormné sociálne rozdiely prudko odporujúce princípu voľnej súťaže a rovnakej príležitosti pre všetkých, pokles reálnych sociálnych istôt. Preto treba riešenu problematiku vnímať holisticky, teda celoplanetárne. Ako hovorí poľnohospodársky odborník Hraško: „Pre postavenie problému je z vecného hľadiska veľmi dôležité, či naše úvahy orientujeme aj na tú časť ľudstva, ktorá má sotva čo jesť a hladuje, alebo len na tú časť, ktorá už pomaly ani nevie, čo jej z exkluzívnych vecí ešte chýba a nemá záujem dokonca ani na životoch ostatných“ (Hraško, 2014).

Človek nemôže riadiť tento svet, lebo často nedokáže uradiť ani svoju vlastnú túžbu po moci. Musí pochopiť, že dokáže prežiť iba vtedy, ak bude v súlade s vyšším systémom.

5.2 Ako prekonať nedostatok práce?

Táto otázka zaznieva možno sarkasticky, možno neveriacky, už aj preto, že ju vyslovuje prvý z autorov článku ako podnikateľ, ktorý ľuďom dáva prácu... . Ale pýtame sa: skutočne to myslíme vážne, že každý chce, alebo že každý by mal pracovať?

Proti prvému názoru, že každý chce pracovať, hovorí nepriamo v ekonómii Okunov zákon. Tento tvrdí, že pri raste nezamestnanosti nad prirodzenú úroveň klesá hrubý domáci produkt. Pre nás je podstatné, že počíta s tzv. prirodzenou mierou nezamestnanosti, keď je počet nezamestnaných nižší alebo rovný počtu voľných pracovných miest. V prípade nastania takejto situácie má popri frikčnej, štruktúrnej a cyklickej nezamestnanosti levi podiel na takomto stave predovšetkým skupina dobrovoľne nezamestnaných, ktorí uprednostňujú štúdium, domácnosť, zábavu alebo jednoducho záhaľku, prípadne sú ochotní pracovať, ale za vyššiu mzdu, než im dokáže poskytnúť rovnovážna mzda. Sociológia empiricky potvrdzuje tieto ekonomické teóremy.

Ako je to s druhým názorom, že každý by mal pracovať? Obávame sa totiž, či v budúcnosti sa naše myslenie a reálne podmienky života nezmenia radikálne. Naša zemeguľa je totiž vyčerpaná, jej suroviny maximálne vydolované. A zemeguľa dáva znať, že takto to ďalej už nebude možné. Ale poďme na to inakšie. Ak si zoberieme pravouhlú súradnicu a na os x nanesieme zvyšovanie produktivity v časovom rade, je zrejme že rokmi sa modernizáciou dosahuje neustály rast produktivity, na ypsilonovej osi premietneme počet pracovníkov. Modernizáciou ich potreba klesá. V abstraktnom ponímaní pri nám vychádza, že výroba nekonečného počtu (ležatá osmička) produktov si vyžiada nulový počet pracovníkov. Teda tendencia smeruje k poklesu potreby práce je zrejma a inakšie to možné ani nie je!

Zachovanie zamestnanosti znamená konštantnú úroveň určitej spotreby. Vytváranie nových pracovných miest nemôže byť fiktívne a už vonkoncom nie na základe samotných politických rozhodnutí. „Ak niet peňazí, niet za čo nakupovať. Ak sa nenakupuje, netreba toľko vyrábať. Ak sa zníži objem výroby, niet dostatku práce a podniky musia prepúšťať“ (Kassay, 2014). Riešenie nemôže spočívať v zastavení vedeckého pokroku ani v likvidácii vyrobeného nespotrebovaného tovaru. Skôr než v orientácii na zvýšenie počtu pracovných miest jestvuje v orientácii na kvalitu života, resp. v harmonizácii rozdelenia vyrobených produktov. Pri všetkých možných kontrapríkladoch a možnej oponentúre k tomuto názoru súhlasíme s myšlienkou orientácie na kvalitu života. V neposlednom rade ide o rovnu rozdeľovania v rámci sociálnej kohézie.

Je potrebné urobiť viaceré zmeny. Nový prístup k spotrebe – zodpovedná spotreba versus Bernaysom (tento autor je okrem kladného implementu do public relations zodpovedný i za záporné implementy, v USA naučil obyvateľov krajnej nadspotrebe a spoločnosti vštepil názor, že fajčiaca žena je spoločensky tolerovateľná, napr. niekedy na Slovensku fajčili iba Rómky) vytvorená konzumná spoločnosť – nový životný štýl, recyklácia sú nevyhnutnými konzekvenciami pre zachovanie udržateľného rozvoja. Aj keď zastavenie ekonomického rastu nemôže byť proklamované ako cieľ, určite nesmie ísť o rast za každú cenu. Hospodárska kríza, vzniknutá v rokoch 2007/08, vznikla na základe neschopnosti platiť dlhy a úvery, vznikla z neadekvátnej nadspotreby. Bezbrehý ekonomický rast analogicky nesmie vytvoriť dlhy vo forme úplne vyčerpaných energetických planetárnych zdrojov a nevratnej alebo ťažko napravitelnej ekologickej krízy. Ľudstvo sa nesmie dostať do

obrazne povedané platobnej neschopnosti splácať dlh za nadspotrebu časti obyvateľstva nazývanej konzumná spoločnosť.

Objavuje sa tu to, pred čím varoval už spomínaný Heidegger, ktorý pri svojej argumentácii nevychádzal z poznatkov ekológie a environmentalistiky. Z pozícií metafyziky hovoril o korisníckom, dobyvateľskom postoji človeka k súcnu. Tento mysliteľ si plne uvedomil zneužitie názorových pozícií Francisa Bacona. Netušil, že poznanie je síce sila, ale táto sila môže byť deštruktívna. Aj keď sa Heidegger primárne nevenuje etickým témam, jednako majú jeho závery, týkajúce sa metafyziky, vedy a techniky jasné etické konzekvencie, využiteľné v mnohých aplikovaných etikách (Geniusas, 2009). Ekoetika je jednou z nich.

Základom Heideggerovho postoja je spomínaný vzťah človeka k súcnu. Človek si zamieňa súcno so zdrojom zásob a energie, na tento vzťah zužuje svoj vzťah k súcnu. V intenciách názorov tohto filozofa človek berie vedu a techniku ako prostriedok účelu, „niečo, čo je podrobené vymáhaniu“ (Heidegger, 2004). Odkrývanie súcna je často determinované spôsobom, ktorý stanovuje odkryté ako disponibilné pre využitie a rozdelenie energie, ktorá sa v ňom skrýva. Ak má veda poskytnúť techniku vopred objednatel'ný stav zásob a energie, býva vopred zjednatel'ná ako systém informácií. Človek, takto vnímajúci prírodu, nevníma ako objednatel'ný a rozdelitel'ný stav zásob len ju, ale už aj seba samého. V tom tkvie dvojnásobné nebezpečenstvo, to sú konzekvencie vyplývajúce z Heideggerovho vecného konštatovania, ktoré primárne nie je etickým hodnotením ani moralizovaním.

5.3 Zmena myslenia je nevyhnutná

Nie je to nič na spochybnovanie. Platí totiž, ako to nazývame: „Existenčná kauza!“ Známy teoretik Alexy poukázal, že hospodárska kríza nie je len ekonomickou krízou, ale krízou civilizácie (Alexy, 2009). Ak ďalej budeme ignorovať limitnosť zdrojov pred nelimitnosťou spotreby, skolabuje život! Zmeňme hodnoty!. Pýtajme sa ľudí, čo urobiť, aby boli šťastní, aký by mal byť ideál a ako k nemu sa priblížiť? Ale to sme sa už poriadne vzdialili od pôvodného zámeru, prispieť svojimi úvahami k formovaniu otázok edukácie. Alebo predsa to len dáva zmysel, ak edukácia má byť prostriedkom k dosahovaniu pokroku a hlavne, porozumeniu životu.

Záver

V príspevku sa pokúšame pojednávať o otázke potreby zmeny vo vzdelávaní na celoplošnej úrovni. Konštatujeme masový jav kredencializmu – titulománie adekvátne nezodpovedajúcim vedomostiam, ktorý je žiaľ rozšírený v školskom systéme v masovom meradle, spolu s formalizmom. Problém, najmä vo vzťahu k niektorým, predovšetkým priemyselným odvetviam narastá na vypuklosti do tej miery, že nie je nepravdepodobné, že niektoré odvetvia siahnu po vlastných zdrojoch vzdelávania svojich potenciálnych zamestnancov, na spôsob Podnikateľskej univerzity – projektu prof. Košturiaka. Je potrebné formovať nanovo odpovede na mnohé otázky, upraviť pomer medzi všeobecným a špeciálnym v rámci kurikula jednotlivých študijných a učebných programoch, prepojiť so vzdelávaním aj kompetencie budúceho absolventa, ktoré sú potrebné pre prax. Poukazujeme pritom aj na nutnosť doplnenia Druckerovej predstavy znalostného pracovníka. V tejto súvislosti sa zaoberáme aj otázkou zamestnateľnosti, kde zastávame pozíciu, podľa ktorej je potrebné viac sa orientovať na kvalitu života než na zvyšovanie miery zamestnanosti. Zároveň sa pýtame na otázku vzťahu zamestnanosti a ekonomického rastu, v kontexte súvislostí s globálnou ekologickou krízou, nevyhýbajúc sa ani filozofickému rozmeru problému.

Je potrebné nadobudnutie holistického rozmeru v intenciách celkového zmyslu edukácie, ktorý by mal viesť k zmene hodnôt v súlade so zachovaním možnosti udržateľného rozvoja a kvality života, v súlade s vytýčením ideálu šťastného života, ku ktorému by sa mal človek približovať.

Zoznam použitej literatúry

ALEXY JÚLIUS, 2009. *Etická a ekonomická solidarita v súčasnom krízovom prostredí*, In: Personálny manažment - trendy na trhu práce v kontexte hospodárskej krízy, Trenčín, ISBN 978-80-8075-403-7. pp. 6 - 14

AMBROZY, MARIÁN, 2009. *Vplyv školskej reformy na gymnáziách v kontexte presahu vzdelanosti do informačného aspektu ekonomiky*, In: Organizácia založená

na vedomostiach v období globalizácie a internacionalizácie, Ružomberok: Verbum, ISBN 978-80-8084-470-7. pp. 111 – 118

ANDRÁŠIK, LADISLAV, 2014. *Slepé uličky Meinstrímovej ekonómie*, In: Univerzita ako miesto dialógu, Ružomberok: Verbum, ISBN 978-80-561-0197-1. pp. 20 – 38

BLAŽEJ, ANTON. 2011. *Udržateľný rozvoj – základná rozvojová paradigma 21. storočia*. In: Sociálne poslanstvo Jána Pavla II. pred dnešný svet. Ružomberok: Verbum, ISBN 978-80-8084-737-1. pp. 50 - 51

BODNÁR, JÁN, 2005. *Na hraniciach filozofie a vedy*, Bratislava: Veda, p. 222. ISBN 80-224-0828-X.

GENIUSAS, SAULIUS, 2009. “Ethics as Second Philosophy, or the Traces of the Pre-ethical in Heidegger’s Being and Time”, *Santalka: filozofija, komunikacija* 17(3): pp. 62–70

HEIDEGGER, MARTIN, 2004. *Otázka techniky*. In: HEIDEGGER, MARTIN, *Věda, technika a zamyšlení*. Praha: Oikoymenh, ISBN 80-7298-083-1. pp. 7 – 35

HEJNÝ, MILAN – KUŘINA, FRANTIŠEK, 2009. *Dítě, škola a matematika*, Praha: Portál, p. 240. ISBN 978-80-7367-397-0.

HRAŠKO, JURAJ, 2014. *Trvalo udržateľný rozvoj – ilúzie či realita?*. In: Univerzita ako miesto dialógu. Ružomberok: Verbum, ISBN 978-80-561-0197-1. pp. 51 – 60

KASSAY, ŠTEFAN, 1999. *Škola a prax v optike budúceho tisícročia*. In: *Hospodárske noviny* 16.12.1999, ISSN 1335 – 4701.

KASSAY, ŠTEFAN, 2014. *Podnik a podnikanie V. – Učenie a rast*. Bratislava: Veda, p. 645. ISBN 978-80-2241-368-8

KRUPOVÁ, IVANA, 2009. *Filozofické a spoločenské východiská využívania výskumných a bádateľských metód*. In: *Dimenzie a perspektívy rozvoja osobnosti jednotlivca v súčasnej škole I.* Levoča: Verbum, ISBN 978-80-8084-490-5., pp. 325 - 334

LIPTÁKOVÁ, ERIKA – KOLVEKOVÁ, GABRIELA, 2015. *Podnikateľské vzdelávanie ako súčasť terciárneho vzdelávania*. In: *Disputationes Scientificalae Universitatis Catholicae in Ružomberok, Vol. 15, No. 4*, ISSN 1335 – 9185. pp. 51 - 56

LUBY, ŠTEFAN – LUBYOVÁ, MARTINA, 2014. *Etické aplikácie nanovedy a nanotechnológií*. In: Sociálne poslanstvo Jána Pavla II. pred dnešný svet „Univerzita ako miesto dialógu“. Ružomberok: Verbum, 978-80-561-0151-3., pp. 91 – 99

MATLOVIČ, RENÉ, 2014. *Koncept spoločensky relevantnej univerzity – východisko zo súčasnej krízy identity univerzity?*. In: KÓNYA, PETER. *Univerzita v kontexte zmien*. Prešov: PU, ISBN 978-80-555-1279-2., pp. 11 - 29

MIHINA, FRANTIŠEK. 2014. *Universitas – institutio moderna?* In: KÓNYA, PETER. *Univerzita v kontexte zmien*. Prešov: PU, ISBN 978-80-555-1279-2., pp. 30 - 40

MONTESQUIEU, CHARLES LOUIS. 1989. *Duch zákonov*, Bratislava: Tatran, p. 597, ISBN 80-222-0096-4.

EDUCATION – MONEY SHOULD BE BACKED BY GOLD, A UNIVERSITY DEGREE SHOULD BE BACKED BY KNOWLEDGE

Abstract

Our work gives us our everyday bread therefore we still believe that education should focus mainly on teaching us how to master our jobs and all necessary procedures, technologies and tools on the state-of-the-art level. We do not mean that knowledge of other kind is useless. There are many different professions and modern people deem general intelligence important too. We all need to broaden our horizons and expand our knowledge from other fields. For example, technicians should know a lot about psychology of work. Similarly, psychologists should understand the work of technicians and develop their skills to be able to use modern technologies in the cognitive process. This obviously includes also the ability to use equipment necessary for improving the quality and precision of laboratory results and clinical practice itself. Education is a general term for educational system and adult education, upbringing and education, tuition and training, teaching and out-of-school education, pedagogy and andragogy. Our study deals with relations among curricula, requirements of practice and the system of sciences. We pay attention also to pedagogical and didactical viewpoints and we analyse them within the context of economy. The aim of the paper is to clarify some of the aspects of relations between economic needs of companies and the discrepancies between these needs and real outcomes of the current educational system in our geopolitical space.

Keywords: education, university, business, credentialism, practice, employment

JEL classification: A 20, A 22, A 23

Akad. prof. PhDr. Ing. Štefan Kassay, DrSc., dr. h. c.
I.D.C. Holding, Mesačná 1, Trnava, 917 61

Mgr. Marián Ambrozy, PhD.

Vysoká škola medzinárodného podnikania ISM Slovakia v Prešove, Duchnovičovo
námestie 1 Prešov, 080 01, e-mail: ambrozy.marian@gmail.com